

РЕЦЕНЗИЯ ЗА КНИГАТА „СВЕТЪТ НА СРЕДНОВЕКОВИЕТО – ГЕНЕЗИС, ИСТОРИЯ, ОБЩЕСТВО (УНИВЕРСИТЕТСКИ КУРС ЛЕКЦИИ)” НА ПРОФ. ДФН КАЛИН ЯНАКИЕВ

СМИЛЕН МАРКОВ

Книгата „Светът на Средновековието – генезис, история, общество (университетски курс лекции)”, Комунигас 2012 представя лекционния курс по “Средновековна история на Европа”, който проф. дфн Калин Янакиев от години чете в специалността “Културология” във Философския факултет на СУ “Св. Климент Охридски”. Този труд е цялостно монографично изследване, което не просто осветлява отделни теми и проблеми, а утвърждава собствен историографски подход спрямо едно хилядолетие от европейската история.

Изследователската програма на Калин Янакиев отмисля анахроничната анализационна оптика по отношение на Средновековието, зададена преди всичко от романтическата и марксистката историография, но безкритично прилагана и в съвременната научна и образователна практика (могат да се посочат достатъчно примери с адрес в България). Взети са под внимание постиженията на модерната медиевистика: както онези от тях, посветени на частни изследователски проблеми (Блок, Канторовиц и Хьойзинха), така и подетите от френските аналити (Бродел, льо Гоф и Дюби) опити за реконструкция на историята на всекидневието и частния живот като алтернативна на политическата история.

Целта обаче, която си поставя текстът на Янакиев, не е заселване на някаква „нова” изследователска парадигма на средновековната историография в българското културно и изследователско поле, за да се даде възможност на последното за пореден път да „догонва” и да „се изравнява”. Янакиев използва, но не спира при утвърдените от френската историография “дълги периоди” в историята на Средновековието (*longue durèe*); имат се предвид времеви отрязъци, обхващащи промените на дадена институция или дадена политическа реалия и несъвпадащи задължително със собствено средновековното време. За автора възстановката на Средновековието единствено като синхронно, но несистемно сплитане на подобни дълги епохи, всяка от които притежава

собствена времева и смислова траектория, е незадоволителна и самата представлява анахронична стилизация. Прилагайки картографския метод, както и методи от сферата на културната антропология, Янакиев демонстрира, че е коректно и продуктивно Средновековието да се разчита като пространствена структура с различни полюси, във всеки от които работят специфични, но съотносими правила за координация между потоците на политическия, културния, религиозния и битовия живот. Тук специално трябва да се споменат задълбочените наблюдения върху идентификацията на византийския цивилизационен кръг с определени пространствени и историко-политически топоси. Изясняването на типовете връзки между отделните локални средоточия на европейската средновековна история позволява да се обяснят по-добре разнообразните, но все пак закономерни, преходи, които свързват и същевременно разграничават Средновековна Европа от съседните ней по време и по място епохи и култури.

На тази многополюсна структура съответства поливариантност на историческите разкази. От наблюдателната позиция на дадено културно-политическо средоточие случващото се в околното пространство придобива специфичен мащаб и се вписва в даден хронологичен ред. Гледани откъм Галия например, Византия и нейният исторически съперник Арабския халифат се възприемат като патологично дълго отзвучаване на Античността. И ако от тази пространствена позиция все пак се съзират някакви нови образувания, несводими към нищо познато, те биват negliжирани до „подробности от пейзажа” (с. 124). Ако обаче, съгласно доминиращата поне до VIII в. политическа парадигма, историческият окуляр бъде насочен от Константинопол, или дори от Дамаск към Галия, събитията там ще бъдат разчетени като моментно затъмняване на блясъка, струящ от центъра на християнската ойкумена. Янакиев прецизно обосновава набора от алтернативи за позициониране на историческия разказ. Става ясно, че до XI в. най-видното за съвременния поглед членение на европейското Средновековие по оста „Изток-Запад” е второстепенно спрямо една друга, много по-значима демаркационна линия – тази между Севера и Юга (с. 136, 144). Присъединявайки се към Анри Пирен, Янакиев вижда в регионализацията

на Средиземноморието, на *mare nostrum* епилога на това противопоставяне (с. 157).

Целта на автора обаче не е да бъде адвокат на даден „едър” историографски наратив срещу опитите за деконструкция: да защити концепцията, описваща европейското Средновековие като преход от таласокрация към телурокрация, срещу критиката на Жак льо Гоф. Картографският метод, както и допускането на поливариантност при мащабиране на времето и пространството съгласно избрания наблюдателен пункт, позволяват на Янакиев да очертае многоизмерен модел на взаимодействие между силовите линии, излъчвани от различните културно-политически полюси.

Обяснителната мощ на този модел се проявява особено отчетливо в способността му да картографира един от най-сложните в историческо отношение ареали на Европа – Балканският полуостров. Освен арена на сблъсък между зоните на влияние на православния византизъм и на империализма на Свещената Римска империя, Балканите са и хоризонтален преход между съхранената таласокрация (Византия, Далмация) и овладените от степни народи континентални полета (България, Сърбия). В двуизмерната хоризонтална координатна система авторът интегрира вертикален параметър: противопоставянето между равнина и планина. Това измерение се задава от специфичната локализация на етносите на власите и албанците – една планинска кланово-демократична формация, живяла дълго време встрани от историческата сцена и почти напълно забравена както от ромеите, така и от равнинните балкански народи. През XIV в., напускайки своите убежища, те колонизират свободни равнинни територии на полуострова, а впоследствие дават началото на две нови балкански нации: румънската и албанската (с. 195). Варианти на подобна многоизмерна структура книгата предлага за всеки от европейските региони.

Без да бъде игнориран, етническият определител бива допълнен с цял ред други идентификатори (икономически, религиозни, родови и съсловни), определящи появата на субетноси. Субетносите са не просто социални групи, а

типове вращаване в пространството на дадени общности, обличащи с исторически смисъл антиномиите на географията.

Освен мощен изследователски инструмент, историографският подход на Калин Янакиев показва посоките, в които следва да се търси влияние на Средновековието върху съвременния облик на Европа. Става ясно например, че съвременната констелация от европейски нации е твърде разнородна, що се отнася до историята на техните етно-социални субстрати през Средновековието. Факторите, обусловили развитието на тези субстрати, са не просто различни, но принадлежат към разнородни направления на историческия процес и на историческия разказ.

Едно от големите достойнства на труда е диалогичността: боравейки с огромен набор от факти и следвайки неотклонно методологическите си позиции, авторът не дава едностранчиви отговори и не изключва алтернативни подходи, стига те да отговарят на изискването за съответствие между научен обект и научен метод.

Съгласно програмно заявеното изискване, че “заниманието на съвременния историк медиевист... би следвало да бъде същностно **критическо** занимание” (с. 32), Калин Янакиев отстоява изключително висок, отворен и мултидисциплинарен изследователски стандарт, вдъхващ вяра в интелектуалната честност.